

Јован Секулић

КУМАНОВСКА бр. 5, Сећања конзерватора

При покушаји организовање заштите споменика културе на подручју града Београда јављају се тек у периоду између два рата. У том раздобљу нагло интрејцијем града почела су да нестају не само појединачна архитектонска остварења из његовог предустничког периода, па чак и из прве и друге половине XIX века (Конак Томе Вучића, Першића, Ичкоја кућа, Старо здање, Савићева кућа, Јурушкива, зграда старог греког суда и др.), већ да се сабиљије нарушавају и јистоте старији, историјски амбијенти на Варош-кашији, Сакској и Дунавској падини, Кочанчићевом венцу, у Кнес Михаиловој улици, Скадарлaji и другим лепотама града. Представници београдских музеја заједно са Друштвом за заштиту старијина, на основу Грађевинског закона, поднели су 1933. године Оштатине града Београда представнику у којој су тражили да се одреди Комисија за израду уређбе за заштиту београдских старијина.

Идеја о стварању прве службe заштите споменика културе у Београду јавила се тек непосредно пред рат, 1939. године, када је изједио од седнице Оштатине града Београда било предложено да се при културном одсеку Оштатине формира и одељак за испитивање прошlosti Београда.

После ослобођења, у неколико махова, покушавало се са оснива-

њем посебне службе који би обављаја послове заштите споменика културе на подручју града Београда. Па иако, тек посle тринест година од оснивања Завода за заштиту и научно проучавање споменика културе Народне Републике Србије (1947. године), Народни одбор града Београда 27. маја 1960. године оснива Завод за заштиту споменика културе града Београда („Београдске новине“ бр. 13/60).

За директора Градског завода за заштиту споменика културе постављен сам октобра 1960. године са функције начелника за културу Народног одбора града Београда, на коју сам и дошао највише ради формирања и организације службе заштите споменика културе града Београда.

Народни одбор града Београда већ новембра исте, 1960. године, доноси и решење о именовању чланови Савета Завода за заштиту споменика културе града Београда – Станоја Савића министра у пензији, арх. Божидара Игњатовића и Светислава Мандића, сликара – конзерватора. У том периоду, све до краја 1960. године, заједно са члановима Конкурсне комисије¹ и Савета вршњим припреме за долазак почетком 1961. године и првих стручних сарадника у Завод. Са Народним одбором града Београда водим разговоре око обезбеђења просторија за смештај и рад Завода, јер још увек, као једини радник За-

1. Народни одбор Београда у Конкурсну комисију Завода имало је Владимира Кочића, Мара Ђуровића и зете

1

2

вода, седим у својој бившој канцеларији начелника за културу, на Тргу Марка и Енгела.

И некио баш у то време, крајем јесени 1960. године, једна група београдских професора и архитеката, пошто је чула да сам постављен за директора Завода, моли ме да их примију. Не зnam о чему се ради. Дошли су доста узбуђени и узне-миренi. Међу њима, колико се сећам, били су Миша Радовановић, Бранислав Којић, Иван Здравковић, Богдан Јанковић, Димитрије Леко, Оливер Минић, Богдан Несторовић... Завод ћа се мебили да хитно донесем решење о заштити куће Јеврема Грујића у Београду. Војан Ступица је управо у то време за-вршио са последњим припремама око почетка градње Атељеа 212. У

улице Алеје Рибара. По његовом пројекту кућа Јеврема Грујића требало је да се поруши и тај простор искористи за изградњу Атељеа. Сећам се да су ми сви говорили о кући Јеврема Грујића као објекту изузетно значајном не само за архитектuru старатог Београда, већ и за његову историју. Дуго су ми причали и о архитекти Милану Кашетаковићу, једном од наших првих српских школованих архитеката, од кога би нам, уколико би се ова кућа срушила, у Београду остала само зграда Класне лутрије. Говорили су и о Богатом и изузетно значајном архивском и другом уметничком фонду који се чува у кући од стране Гrujićevih наследника и потомака. Била би то велика брука и срамота за рео наш Београд, били су сви они

у овом закључку једногласни, ако би се дозволило рушење свог здана.

Остао сам после њиховог одласка, изгледа много више уплашен и забринут ја, него све ово. Био сам још увек сам, без иједног сарадника. Некако у исто време, тачније 22. новембра 1960. године, Вера Ненадовић, управник Музеја града Београда, шаље званичан акт Заводу, заправо мени, у коме пружаје списак грађевинских објеката у Београду које би требalo ставити под заштиту, а време предлогу кога су сачинили београдски професори и архитекти Бранислав Којић, Богдан Несторовић, Драгомир Јовановић и Иван Здравковић. Овај предлог они су још пре оснивача Завода били под-врели сталној комисији за урбани-

3

- 1 Конзерваторски радови на баракама цивилног
- 2 Радови на санацији Куле Небојше
- 3 Обновљена фасада куће Јеврема Грујића

тичке послове Народног одбора града Београда. У присуству истог акта, Музеј града Београда доставио је и копију пројекта куће Јеврема Грујића у Београду, коју би требало ставити под заштиту.

Чекати, више се није смело. Требало је одмах донети решење о заштити куће Јеврема Грујића, а о томе писам знаюши. Ни како се то решење доноси, ни ко га довоси, ни сам поступак око његовог доношења и уписа у некакав ретистар споменика културе који још не постоји у Заводу.² Разумје се да сам одмах потражио помоћ од Милорада Панића-Суреша, директора Завода за заштиту и научно проучавање споменивка културе Народне Републике Србије. „Среће ти то спрштиши мој Синиша”, као да и сада

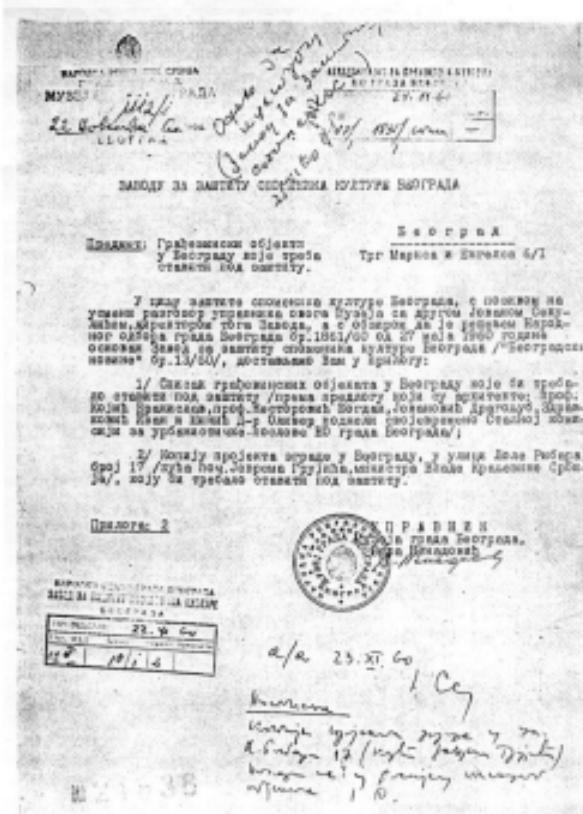
чујем Стрепове речи. И Синиша Миљковић, секретар и правник у Републичком заводу, изложио мени преко телефона цело решење о заштити куће Јеврема Грујића. Откуда ја ово решење у неколико примерака, јер ма је тај исти Синиша рекао да га треба доставити и нема, затим власнику и Ј Среском суду у Београду. А шта са печатом на решењу, кад га још увек писам имао. „Нишић лажи”, онот ме је посаветовао Синиша Миљковић. У непосредној близини зграде Народног одбора града Београда, на Тргу Маркаса и Енгелса, на самом углу, била је (и дајас ми се чини да је још увек ту) некаква радња за израду печата. Налогом начелника за културу Града, нарочних ја печат Завода и за неколико сати већ је био на

2. Решења о заштити до основног Завода за заштиту споменивка културе града Београда довољни су више Уметнички, даје Народни музеј у Београду, а потом Завод за заштиту и научно проучавање споменивка културе Н.Р. Србије и Покрајинске завод за заштиту споменивка културе у Новом Саду.

решењу о заштити куће Јерема Грунића, на улици Лоле Рибара бр. 17. И кућа, и поред тога што је у главном пројекту Ђођана Ступића већ била срушена, сто, остале, и данас представља једини од значајнијих споменика културе у укупном културном наслеђу Грађе и Републике.

Прији сарадници Завода, Гордана Марjanović, археолог и историчар уметности Антица Павловић и Миодраг Џелебић стигли су, некако у исто време, првих дана марта 1961. године, када је и Завод добио од Народног одбора града Београда своје прве просторне за рад, у Кумановској улици бр. 5.³ У дну дворишта, у једној оронулој, присменој згради, наше шупине вето згради, дворишту Грађког сениса за одржавање војсача, пуном крици и скакавајућим другот лома, десна собе чика изнад које је била некаква заједничка камења пећ. И почело се са првим планирањем и радом на евидентирању и заштити културног наслеђа Београда. Само месец дана касније, почетком априла, у Завод су стигли и прије архитекти Ратислава Гита Маџаревић и Мирко Вуловић, јер се осећала потреба и за предузимањем првих, неодложних, техничких интервенција, заправо радова на неким врло угроженим споменицима културе у Београду. Били су Кула Небојша у Домском граду Београдске тврђаве, која је сваког часа могла да се сруши, и Бараки царица, у Господар Јевремовој улици у Београду.

Обични испитивања, архитектонска и друга снимава и истраживања, под руководством арх. Гите Маџаревић, у којима су учествовали и еминентни професори Архитектонског и Грађевинског факултета у Београду, помогли су

³ Дани је на том простору зграда Југословенског грађевинског центра – ставка изложба.

4 Група београдских архитеката прео Музеја града Београда предлаже новосностима Заводу града Београда које објекте треба ставити под заштиту.

да се на бази посебне експертске о начину обезбеђења Куле Небојши од даљих деформација, најпре приступи армирано-бетонском осигуравању највиших делова Куле и његовог фундамента, а затим виших зона прстеновима од пренапретњутог бетона и кошничко, конзервацији и рестаурацији фасада отвора, као и поновном постављању међуспратне дрвене конструкције у склопу кули.

Започета конзервација на Бајракли џамији, још пре оснивача Завода за заштиту споменика културе града Београда, остварила је у пас-де-леје свом Заводу најосетљивији проблем конзервације – санацију калоте. Поредове санације, требало је предузети хитне радове и на конзервацији и санацији минарета, као и уређењу унутрашњег и спољашњег простора џамије у вези са предајом објекта на употребу исламској верској заједници у Београду. Радовима је руководила арх. Мила Вуловић.

За сву акцију, разуме се, чуо је одмах и Ренс је улема Сuleјман Кемурџа, поглавар исламске верске заједнице у Југославији, са седиштем у Сарајеву. Желио је да посети наш Завод у Београду и изрази свој захвалност на предузетим акцијама на Бајракли џамији. И још једна у значајној посети, са неколико црквних мериједеса, нећ исте те 1961. године, у посети нашем Заводу. Пронаша ћела свита Кумановском тулјом, али Завод нијде нема. Поново интервенија за проверу адресе, јер у Кумановској бр. 5 нема никаког Завода за заштиту споменика културе. Схватали смо да Ренс је улема Кемурџа и његова пратња нису могли ни да помисле да треба да уђу у двориште Градског сервиса за одржавање возила да би стигли до наше две собице у дну овог дворишта. Па иак, све је било по-

протоколу. По њиховом повољном промаску Кумановском улицом, већ су била отворена велика гаража првога Градског сервиса, на којима их је чекао секретар Завода Владимир Бргулан⁴, а са стране у дворишту, као да „каширај“ криј и лом од старих, бачених, вонила градске управе, стајали су сарадници Завода. Ја сам их сачекао у једној од две ћубала собица у самој згради.

Сусрет је био срдечан и топао. Као да се још једном поновило оно свечано и неписано правило – што већа спротина, то је присније и тоналје.

Дана је Завод за заштиту споменика културе града Београда смештен у засебној згради бившег Војног музеја на Горњем граду Београдске тврђаве. Има више од две собије и нише од пет стручних сарадника...

⁴ Поред Владимира Бргулана, секретара и првника, у Завод су 1. јула 1961. године преместили и Данила Вулетић, административни секретар, као и Миланко Ивановић, арх. техничар.